

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

חולין קכז | מה רבו מעשיך ה'

להתפעל מהצב (וממי שלא דומה לי)

הפסוק "מה רבו מעשיך ה'" הפך לסוג של קריאת התפעלות במהלך טיול. רואים הרים גבוהים, ים גדול ועוד נופים עוצרי נשימה, והמראה מעורר אצלנו התרגשות. אצל חלק מהאנשים ההתרגשות תתבטא באמירה קצרה כמו "וואו", אצל אחרים היא תגרום לטלפון או למצלמה להישלף, ומיד הם יצלמו את הנוף (או את עצמם, על רקע הנוף...). לא מעט אנשים יגידו במקרה זה את הפסוק מתהלים: "מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית". הגמרא מביאה את הפסוק "מה רבו" בהקשר אחר דווקא. הקשר שונה ואולי מפתיע: רבי עקיבא אומר "מה רבו" כשהוא קורא על צב. לגמרא כמובן אין בעיה עם התפעלות מנופים מרהיבים, ועם ייחוס שלהם לבורא העולם. אדרבה, בשביל זה תקנו חכמים ברכות מיוחדות, כגון "עושה מעשה בראשית", שמיעדות לראיית נוף יוצא דופן. אולם רבי עקיבא אומר "מה רבו מעשיך ה'" על בעלי חיים שלכאורה אינם ניחנים במראה חריג ביופיו.

אם נעיין במקורו של הפסוק, נוכל להבין את כוונתו של רבי עקיבא. הפסוק לקוח מתוך אחד המזמורים המפורסמים בתהילים, "ברכי נפשי". במזמור זה סוקר דוד את כל הבריאה, מתפעל מכל ברייה וברייה, ולקראת הסוף (או נכון יותר – לפני שהוא עובר מהבריות שאיתן הוא נפגש, על היבשה, לבריות שנמצאות בים הגדול והבלתי מושג) הוא אומר "מה רבו מעשיך ה',

כולם בחכמה עשית". קריאת התפעלות אפשר היה לפלוט לנוכח כל אחד מבעלי החיים או איתני הטבע שמתאר דוד, אבל דוד אומר את הקריאה הזאת בתור סיכום לכל תמונת הבריאה. תוכן הקריאה, בפשטות, הוא שהמעשים רבים. דוד מתפעל לא רק מגדולתו של הקדוש ברוך הוא. גדלותו מתוארת בפסוקים אחרים, כגון "מה גדלו מעשיך ה'", אולם בפסוק זה ההתפעלות היא מהריבוי. מהעובדה שיש יצורים רבים ושונים זה מזה, עד שחלקם אינם יכולים לדור זה עם זה באותו מקום. העובדה שהמוני פרטים שונים ונבדלים כל כך נובעים מאותו מקור אלוקי, היא סיבה להתפעלות בפני עצמה. מכוח זה אפשר להתפעל גם מיצור רגיל, כאשר שמים לב לעובדה שהוא חלק ממגוון של יצורים, ובכל זאת יש בו משהו שאין באף אחד אחר.

במקום אחר בגמרא, הפסוק "מה רבו מעשיך ה'" משמש בהקשר דומה – רבן שמעון בן גמליאל רואה אישה נכרית בהר הבית, ולנוכח יופייה הוא אומר את אותו הפסוק (עבודה זרה כ). ההתפעלות מהשוני באה לידי ביטוי לא רק למראה בעלי חיים שונים, אלא גם למראה תופעות שונות ונבדלות כמו הר הבית – ויופי חיצוני של אישה נכרית. גודל הפער אינו מביא את רבן שמעון בן גמליאל לכאב ולתסכול, אלא להבנה שמעשי ה' רבים הם, וכולם נעשו מתוך אותה חכמה.

ובתווך בין שני המקרים, אפשר למקם את ההבדלים הפשוטים בינינו ובין זולתנו. גם הם אינם אמורים להפריע לנו או להרתיע אותנו, אלא להזכיר לנו שכולנו, האנשים הרבים, הנבדלים ולפעמים אפילו המנוגדים בתכלית זה מזה, כולנו מעשי ה' שנעשו בחכמה.

תנו רבנן: הצב למינהו - להביא הערוז וכן הנפילים וסלמנדרא, וכשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה אומר: מה רבו מעשיך ה'! יש לך בריות גדלות בים ויש לך בריות גדלות ביבשה, שבים - אילמלי עולות ביבשה מיד מתות, שביבשה - אילמלי יורדות לים מיד מתות; יש לך בריות גדלות באור, ויש לך בריות גדלות באויר, שבאור - אילמלי עולות לאויר מיד מתות, שבאויר - אילמלי יורדות לאור מיד מתות, מה רבו מעשיך ה'.